

Vonzatok és szabad határozók elkülönítése a magyarban

A tervezett előadás témája egy újfajta megközelítés ismertetése a szabad határozók és a vonzatok elkülönítésére a magyarban. Fő állításunk, hogy a vonzat-szabad határozó distinkció a magyarban nem tehető meg pusztán formai alapon. A projekcionista elméletek egységesen azt feltételezik, hogy az igei lexikai tételekben szereplő szemantikai argumentumok realizálódnak vonzatokként. Az angolban, mivel vannak megbízható vonzatesztek, egyértelműen meghatározható, hogy az ige szemantikai reprezentációja milyen argumentumokat tartalmaz. Mivel Komlósy[1992] szerint a magyarra eddig még nem született széles körben alkalmazható vonzateszt, az igei argumentumszerkezet meghatározásakor csak az intuíciónkra támaszkodhatunk. Szemantikai oldalról az argumentumok az ige lexikai-szemantikai reprezentációjában lévő üres helyeket töltik ki, és az ige által leírt esemény résztvevőire referálnak. A szabad határozók ezzel szemben a szóban forgó esemény külső koordinátáit denotálják (hely, idő, ok). Azt állítjuk, hogy bizonyítható, hogy az adjunktum-vonzat dichotómia mögötti szemantikai bázis nem állja meg a helyét, mert bizonyos esetekben adjunktum szerepű bővítmények is módosíthatják egy esemény belső szerkezetét. Szintaktikailag egy összetevő akkor tekinthető adjunktumnak, ha produktív szabályalkalmazással kapcsolódik az igékhez. Ez a kritérium sem érvényes általánosan¹, hiszen az adjunktumok csak szemantikailag definiált igeosztályok tagjai mellett jelenhetnek meg produktív módon. A szabad határozók vizsgálata során azt találtuk, hogy a szabad határozók elsődleges tulajdonsága a *kompozicionalitás*. Vagyis:

Egy főnévi csoport adjunktum szerepű a mondatban, ha a szerkezet kompozicionális, azaz a főnévi csoport jelentése és a főnévi csoporton megjelenő esetrag jelentése kompozicionálisan adódik hozzá az ige jelentéséhez.

A fenti meghatározással kapcsolatban a következők merülnek fel: (1) hogyan adhatunk számot az ige jelentéséről? (2) Hogyan adhatunk számot az esetrag jelentéséről?

Az igei jelentést Levin[1993]-hoz hasonlóan képzeljük el. Levin szintén elfogadja azt az előfeltevést, hogy az ige jelentése befolyásolja az igei argumentumok realizációját. Levin az igék vonzatkeret-alternációit vizsgálva jut el az igék szintaktikai viselkedése szempontjából releváns metapredikátumokhoz (igei jelentéskomponensekhez). Ettől a megközelítéstől mi annyiban térünk el, hogy az igei metapredikátumok megállapításakor nem pusztán vonzatkeret-alternációkat vizsgálunk, hanem bármilyen – szabad határozókat is tartalmazó – alternációt. Ez két szempontból is védhető: egyfelől nem áll módunkban csak vonzatkeret-alternációkat vizsgálni, hiszen Levinnel szemben nem tudjuk, hogy mik a vonzatok. Másfelől a kompozicionalitás kritériumából következik, hogy a metapredikátumok az adjunkcióért is felelősek. Az ige jelentésén tehát az azonos viselkedési mintát mutató igeosztályok egy vagy több közös jelentéskomponensét értjük.

Az esetrag jelentését az ige jelentése és a főnévi csoport jelentése között fennálló szemantikai viszonyként fogjuk fel, vagyis akkor mondjuk, hogy egy esetrag rendelkezik jelentéssel, ha egy metapredikátum által meghatározott igeosztály minden eleme mellett az esetragot viselő főnévi csoportnak ugyanaz a szemantikai szerepe².

Hivatkozott irodalom:

Komlósy, A.: Régensék és vonzatok. In: *Strukturális Magyar Nyelvtan*. I. Mondattan. Kiefer Ferenc (szerk.) .Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

Levin, B.: *English Verb Classes and Alternations. A Preliminary Investigation*. The University of Chicago Press, Chicago, 1993.

¹ Elég, ha az aspektusra gondolunk, amelyik bizonyos esetekben lehet az ige lexikai tulajdonsága, és nagy mértékben befolyásolja, hogy milyen időhatározók jelenhetnek meg az ige környezetében..

² Például a mozzanatos, állapotváltozást kifejező igék csoportja mellett *-ra* esetraggal megjelenhet a változás közvetlen előzménye: *felriad/felkacag/felébred vmire*.